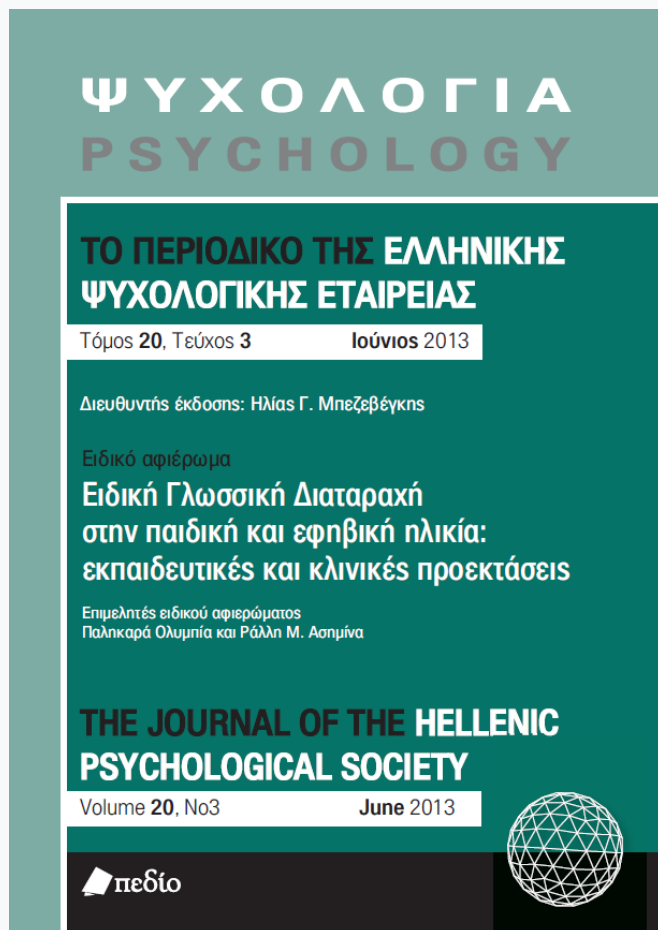

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 20, No 3 (2013)

Introduction - Specific Language Impairment in childhood and adolescence: Educational and clinical implications

Asimina M. Ralli, Olympia Palikara

doi: [10.12681/psy_hps.37365](https://doi.org/10.12681/psy_hps.37365)

Copyright © 2013

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Ralli, A. M., & Palikara, O. (2013). Introduction - Specific Language Impairment in childhood and adolescence: Educational and clinical implications. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 20(3), ix - xii. https://doi.org/10.12681/psy_hps.37365

Εισαγωγικό Σημείωμα

Ειδική Γλωσσική Διαταραχή στην παιδική και εφηβική ηλικία: Εκπαιδευτικές και κλινικές προεκτάσεις

ΟΛΥΜΠΙΑ ΠΑΛΗΚΑΡΑ¹, ΑΣΗΜΙΝΑ Μ. ΡΑΛΛΗ²

Τα τελευταία 20 χρόνια στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη μελέτη της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής και των μακροπρόθεσμων επιπτώσεων της στα παιδιά και τους εφήβους (Bishop, 2010). Παράλληλα, στην Ελλάδα μέχρι σήμερα υπάρχουν λίγες δημοσιευμένες μελέτες που να αποτυπώνουν τη φύση αυτών των δυσκολιών (Ralli, 2011. Stavrakaki, 2010).

Η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή αναφέρεται επίσης με πληθώρα άλλων όρων όπως ειδική αναπτυξιακή γλωσσική διαταραχή, ειδικές γλωσσικές διαταραχές της ομιλίας και της γλώσσας, ειδικές δυσκολίες στην ομιλία και τη γλώσσα. Οι όροι αυτοί έχουν χρησιμοποιηθεί τόσο στην ελληνική όσο και στη διεθνή βιβλιογραφία, για να περιγράψουν εκείνα τα παιδιά που παρουσιάζουν σημαντικές γλωσσικές δυσκολίες στην παραγωγή και την κατανόηση της γλώσσας ενώ έχουν συνήθως τυπική μη-λεκτική νοημοσύνη. Επίσης, οι παραπάνω δυσκολίες δεν μπορούν να αποδοθούν σε έλλειψη ακοής ή άλλες νευρολογικές δυσκολίες (Leonard, 1997). Μετά από συστηματική επισκόπηση της σχετικής διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας, επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε τον όρο Ειδική Γλωσσική Διαταραχή γιατί αποτελεί έναν από τους πιο συχνά χρησιμοποιούμενους όρους στη βιβλιογραφία και αναδεικνύει ότι οι δυσκολίες εστιάζονται κυρίως στον τομέα των γλωσσικών δεξιοτήτων.

Η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή παρουσιάζει μεγάλη ετερογένεια τόσο ως προς τα προφίλ και τις ανάγκες των παιδιών και των εφήβων όσο και ως προς τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις που έχει σε άλλους αναπτυξιακούς τομείς (Conti-Ramsden, 2008). Έτσι, παρόλο που μια ομάδα παιδιών ξεπερνούν τα παραπάνω προβλήματα, η πλειοψηφία τους μπορεί να συνεχίζει να αντιμετωπίζει γλωσσικές και άλλες δυσκολίες κατά τη διάρκεια της σχολικής ζωής (Conti-Ramsden, 2009).

Το υψηλό ποσοστό επιπολασμού, σε συνδυασμό με το μεγάλο εύρος των δυσκολιών που πολλά από τα παιδιά αυτά αντιμετωπίζουν τόσο στον τομέα της γλώσσας όσο και σε άλλους τομείς της ανάπτυξης, καθιστά επιτακτική την ανάγκη τόσο για συστηματική ανίχνευση και αξιολόγηση των αναγκών τους όσο και για παρέμβαση (Dockrell, Lindsay, Palikara, & Cullen, 2007).

Το τεύχος αυτό, είναι το πρώτο ειδικό τεύχος του περιοδικού «ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ» που είναι αφιερωμένο στην Ειδική Γλωσσική Διαταραχή. Βασικός σκοπός αυτού του ειδικού τεύχους είναι να αναδείξει τα σύγχρονα ελληνικά ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τις χαρακτηριστικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή συμβάλλοντας ταυτόχρονα και στον εμπλουτισμό της διεθνούς βιβλιογραφίας.

---

1. School of Education, University of Roehampton, London, UK.

2. Τομέας Ψυχολογίας, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Πιο συγκεκριμένα, στόχος αυτού του ειδικού τεύχους είναι να συμβάλει στην ενημέρωση της επισημονικής κοινότητας σχετικά με την φύση και το προφίλ των γλωσσικών δυσκολιών καθώς και των συνακόλουθων επιπτώσεων που συνδέονται με αυτά στα παιδιά και στους εφήβους. Επιπρόσθετα, στόχος τού ειδικού τεύχους είναι να εστιάσει σε σύγχρονα ερωτήματα σημαντικού θεωρητικού, ερευνητικού και πρακτικού ενδιαφέροντος μέσα από την ανασκόπηση της σύγχρονης ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας όσον αφορά στη σχέση μεταξύ της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής και της Δυσλεξίας.

Συνοπτικά τα πορίσματα που προκύπτουν από τα άρθρα, αναδεικνύουν τη φύση και τα είδη των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή υποστηρίζοντας την υπόθεση ότι οι γλωσσικές δυσκολίες των παιδιών οφείλονται σε χρονική καθυστέρηση και όχι σε ποιοτικά διαφορετική αναπτυξιακή πορεία. Σύμφωνα με άλλα ευρήματα τα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή δεν κατακτούν το γραμματικό γένος ταυτόχρονα με άλλα λεξικά χαρακτηριστικά του λεξικού στοιχείου, παρουσιάζουν διαφορετικές επιδόσεις ως προς το προσληπτικό και το εκφραστικό λεξιλόγιο, εμφανίζουν σημαντικά μειωμένες επιδόσεις στη δοκιμασία κατανόησης της Θεωρίας του Νου (ΘΤΝ) καθώς και μειωμένο κινητικό συντονισμό μεταξύ χεριού και ποδιού συγκριτικά με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται πορίσματα που υποστηρίζουν ότι τα ελλείμματα που παρουσιάζουν τα παιδιά υψηλής λειτουργικότητας που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού πιθανώς να προέρχονται από διαφορετικά ελλείμματα σε κεντρικές γνωστικές διαδικασίες. Τέλος, σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα αναδεικνύουν τη σχέση της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής με τη Δυσλεξία στα παιδιά και στους εφήβους. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά οι συγκεκριμένες εργασίες.

Η μελέτη των Τσιμπλή, Περιστέρη και Ανδρέου ασχολήθηκε με τον έλεγχο δύο υποθέσεων σχετικά με τη φύση των δυσκολιών των παιδιών με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή: (α) αν η δυσκολία των παιδιών με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή στην παραγωγή κλιτικών αντωνυμιών συνιστά χρονική καθυστέρηση στη γλωσσική ανάπτυξη ή έκφραση μιας ποιοτικά διακριτής αναπτυξιακής πορείας στην Ειδική Γλωσσική Διαταραχή και (β) αν η διγλωσσία των παιδιών με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή θα λειτουργήσει αντισταθμιστικά στη γλωσσική τους δυσκολία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι επιδόσεις των παιδιών με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή είναι χαμηλότερες συγκριτικά με αυτές των τυπικά αναπτυσσόμενων παιδιών ίδιας χρονολογικής ηλικίας, κατά συνέπεια συνηγορούν υπέρ της θεωρίας της χρονικής καθυστέρησης στην Ειδική Γλωσσική Διαταραχή. Επίσης, η διγλωσσία των παιδιών με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή δε βρέθηκε να ασκεί σημαντική θετική αλλά ούτε και αρνητική επίδραση στις επιδόσεις των παιδιών.

Η κατάκτηση του γένους σε παιδιά Ειδική Γλωσσική Διαταραχή συγκριτικά με παιδιά τυπικής ανάπτυξης εξετάζεται από τους Βαρλοκώστα και Νεραντζίνη. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν ότι, παρότι το γραμματικό γένος θεωρείται λεξική ιδιότητα των ουσιαστικών, δεν κατακτάται από τα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή ταυτόχρονα με άλλα λεξικά χαρακτηριστικά του λεξικού στοιχείου. Επιπλέον, όταν οι λεξικές πληροφορίες στο ουσιαστικό δεν είναι διαθέσιμες, τα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή δεν επεξεργάζονται τις μορφολογικές πληροφορίες στην κατάληξη του ουσιαστικού τόσο συστηματικά όσο τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης.

Η υπόθεση ότι τα γλωσσικά ελλείμματα που παρουσιάζουν παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή συνδέονται με την κινητική ασυμμετρία των άνω και των κάτω άκρων, από την οποία, επίσης, χαρακτηρίζονται διερευνάται στο άρθρο των Γώγου, Σταυρακάκη, Γρούιου και Τσιγκίλη. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή παρουσιάζουν μειωμένο συντονισμό μεταξύ χεριού και ποδιού και αυξημένη πιθανότητα μη δεξιάς προτίμησης ποδιού. Τα παραπάνω ευρήματα ερμηνεύονται ως αποτέλεσμα της κινητικής ανωριμότητας που χαρακτηρίζει τα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή αλλά και ως ένδειξη χαμηλής συσχέτισης μεταξύ της κινητικής πλευρίωσης και των γλωσσικών ελλειμμάτων.

Η εργασία των Παρίζη, Οκαλίδου, Χαχούδη και Πετεινού αφορά μια πρώτη διερεύνηση της ανάπτυξης του δεκτικού και του εκφραστικού λεξιλογίου σε παιδιά βρεφικής και προσχολικής ηλικίας που παρουσιάζουν γλωσσική καθυστέρηση και σε παιδιά τυπικής γλωσσικής ανάπτυξης. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν διαφορετικές επιδόσεις των ομάδων ως προς το εκφραστικό και το προσληπτικό λεξιλόγιο, με το τελευταίο να εμφανίζει μια πιο γρήγορη αναπτυξιακή πορεία συγκριτικά με το εκφραστικό λεξιλόγιο και στις δύο ομάδες των παιδιών. Ωστόσο, όπως υπογραμμίζουν οι συγγραφείς, η απόκλιση μεταξύ προσληπτικού και εκφραστικού λεξιλογίου είναι ακόμη μεγαλύτερη για τα παιδιά που παρουσιάζουν γλωσσική καθυστέρηση.

Στόχος της μελέτης των Σπανούδη και Παπαδόπουλου είναι να διερευνήσει τη σχέση μεταξύ γραμματικών, σημασιολογικών, πραγματολογικών ικανοτήτων, και επίδοσης σε μια δοκιμασία Θεωρίας του Νου, σε παιδιά σχολικής ηλικίας με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή τα οποία μπορεί να εμφανίζουν καθυστέρηση στην ανάπτυξη της ΘτΝ εξαιτίας της γλωσσικής τους διαταραχής. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν ότι τα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή εμφανίζουν σημαντικά μειωμένες επιδόσεις στη δοκιμασία κατανόησης της Θεωρίας του Νου συγκριτικά με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Επίσης οι γλωσσικές δεξιότητες φαίνεται να επιδρούν στη Θεωρία του Νου, στα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή.

Το άρθρο των Μαρίνη, Τερζή, Κοτσοπούλου και Φρανσίς παρουσιάζει μελέτη σχετικά με τις πραγματολογικές ικανότητες των παιδιών υψηλής λειτουργικότητας που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού συγκριτικά με αντίστοιχη ομάδα παιδιών τυπικής ανάπτυξης που έχουν ως μητρική γλώσσα την Ελληνική. Οι δύο ομάδες, που αξιολογήθηκαν ως προς τους τομείς των επικοινωνιακών ρόλων, της αφήγησης και της παραγωγής ερωτήσεων, διέφεραν μόνο στον τομέα της αφήγησης, ειδικότερα, ως προς την αναφορά και τη χρονική σύνδεση, ενώ είχαν αντίστοιχες επιδόσεις ως προς την κατανόηση των νοητικών καταστάσεων και στη δοκιμασία εσφαλμένης πεποίθησης. Τα αποτελέσματα συζητούνται υπό το πρίσμα της υπόθεσης ότι τα ελλείμματα των παιδιών που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού πιθανώς να προέρχονται από διαφορετικά ελλείμματα σε κεντρικές γνωστικές διαδικασίες.

Οι Ράλλη και Παληκαρά εξετάζουν τη σχέση μεταξύ της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής και της Δυσλεξίας η οποία αποτελεί τα τελευταία χρόνια ένα από τα κεντρικά θέματα που απασχολούν τους ερευνητές. Σκοπός αυτού του άρθρου είναι να παρουσιάσει τα σχετικά ερευνητικά δεδομένα που αναδεικνύουν την έκταση της μεταξύ τους σχέσης και των πιθανών αλληλοεπικαλύψεων μεταξύ των δύο αναπτυξιακών διαταραχών, τόσο σε επίπεδο αιτιολογίας όσο και σε επίπεδο συμπτωματολογίας. Τα βασικά θεωρητικά ερμηνευτικά μοντέλα που έχουν προταθεί για να εξηγήσουν τη σχέση μεταξύ της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής και της Δυσλεξίας παρουσιάζονται και συζητούνται στο συγκεκριμένο άρθρο. Η κριτική ανασκόπηση τόσο των σύγχρονων θεωρητικών μοντέλων όσο και των σχετικών ερευνητικών δεδομένων αναδεικνύει σημαντικές θεωρητικές, κλινικές και εκπαιδευτικές προεκτάσεις.

Ελπίζουμε ότι μέσα από τα άρθρα του συγκεκριμένου ειδικού τεύχους οι αναγνώστες θα αποκτήσουν μια σφαιρική εικόνα σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή σε διαφορετικούς αναπτυξιακούς τομείς. Επιπρόσθετα, ευχόμαστε η προσπάθεια αυτή να λειτουργήσει ως ερέθισμα για την ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ ερευνητών διαφορετικών ειδικοτήτων με στόχο το σχεδιασμό και την διεξαγωγή ερευνητικών προγραμμάτων στην ελληνική γλώσσα σχετικά με τα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή. Κάτι τέτοιο θα συμβάλει στον εμπλουτισμό της ελληνικής βιβλιογραφίας σχετικά με θέματα αξιολόγησης, διάγνωσης και παρέμβασης σε παιδιά και εφήβους.

Βιβλιογραφία

- Bishop, DVM. (2010.) Which neurodevelopmental disorders get researched and why? *PLOS One* 5(11):e15112.
- Conti-Ramsden, G. (2008). Heterogeneity of specific language impairment in adolescent outcomes. In C. Norbury, B. Tomblin, & D. Bishop (Eds), *Understanding developmental language disorders in children: From theory to practice* (pp. 115-129). Hove Psychology Press.
- Conti-Ramsden, G., Durkin, K., Simkin, Z., & Knox, E. (2009). Specific language impairment and school outcomes: Identifying and explaining variability at the end of compulsory education. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 44(1), 15-35.
- Dockrell, J. E., Lindsay, G., Palikara, O., & Cullen, M. (2007). *Raising the achievements of children and young people with specific speech and language difficulties and other special educational needs through school to work and college*. London: The Department of Education and Skills.
- Leonard, L. B. (1987). Is specific language impairment a useful construct? In S. Rosenberg (Ed.), *Advances in applied psycholinguistics: Disorders of first language development* (pp. 1-39). Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- Ράλλη Α.Μ. (2011). Ειδικές δυσκολίες στην ομιλία και στη γλώσσα: Οριοθέτηση, Ταξινόμηση, Αξιολόγηση και Παρέμβαση. Στο Σ. Τάνταρος (Επιμ.) *Δυσκολίες Μάθησης*, Πεδίο (σελ.93-119), Αθήνα.
- Stavrakaki, S. (2010). Language Intervention in Specific Language Impairment: Neurocognitive approach and practical applications. In Okalidou, A., Stavrakaki, S. & Vogindroukas, I. (Eds). *Developmental language disorders: Research findings and clinical applications*. Thessaloniki: Epikentro
- Tomblin, J., Records, N. L., Buckwalter, P., Zhang, X., Smith, E., & O'Brien, M. (1997). Prevalence of specific language impairment in kindergarten children. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 41, 473-482.

Φεβρουάριος 2013
Ολυμπία Παληκαρά και Ασημίνα Μ. Ράλλη